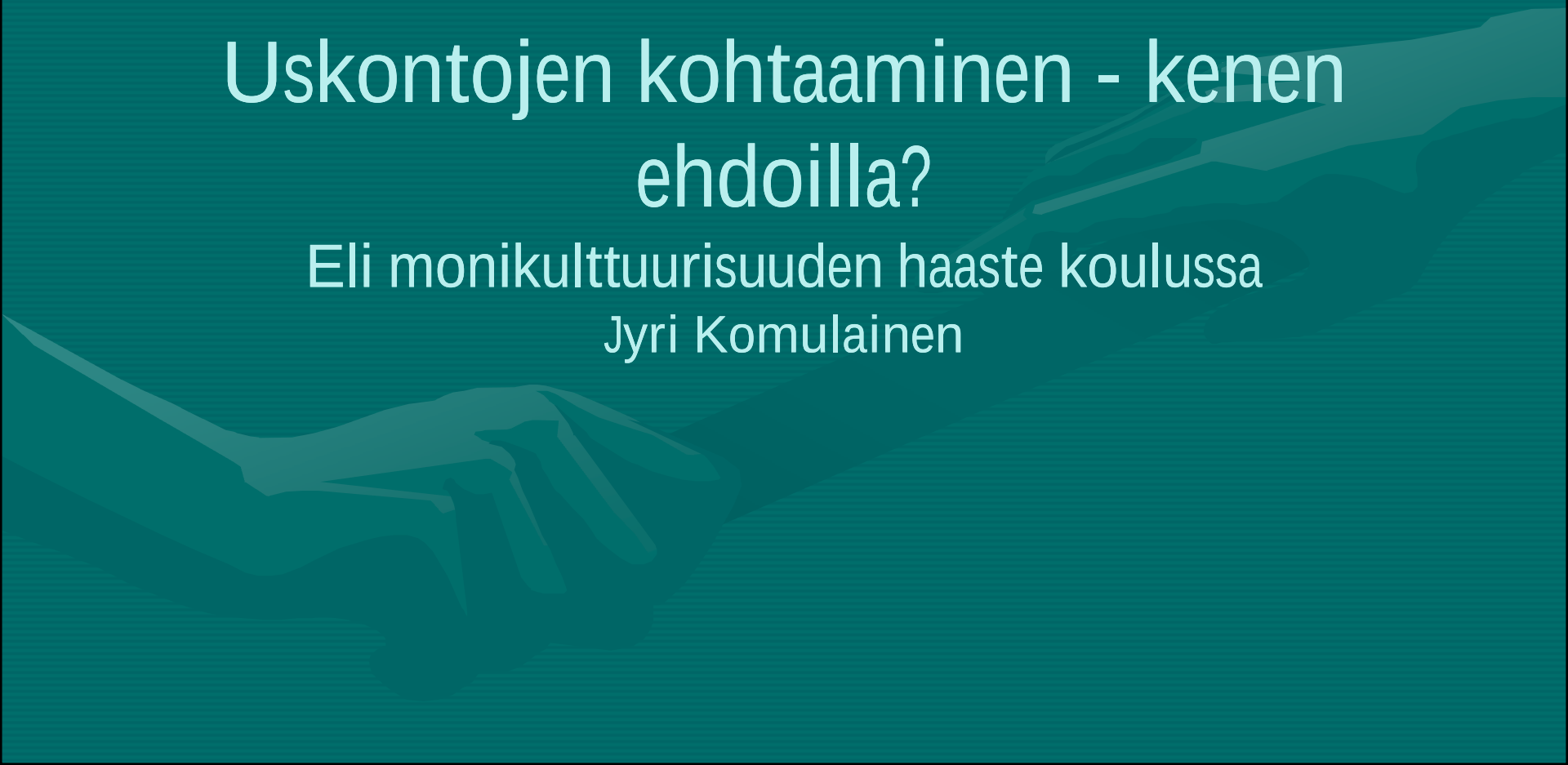

Uskontojen kohtaaminen - kenen ehdoilla?

Eli monikulttuurisuuden haaste koulussa
Jyri Komulainen

Suomalaisen yhteiskunnan ja koulun haasteet

- Monikulttuuristuminen ja – uskontoistuminen:
 - Kantasuomalaisten katsomuksellisen kirjon radikaali lisääntyminen
 - Samaan aikaan maahanmuutto muokkaa ”suomalaisuutta” niin etnisesti kuin uskonnollisesti, osin myös kielellisesti
- Rinnakkain useita, keskenään jännitteisiäkin visioita perimmäisestä todellisuudesta ja hyvästä elämästä

Ks. esim. *Luterilaisen Suomen loppu? Kirkko ja monet uskonnot* (Toim. Jyri Komulainen & Mika Vähäkangas), Edita 2009.

Kenen ehdoilla määritellään 'monikulttuurisuus'?

- Charles Taylor: *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition*, 1994:
 - Länsimainen liberalismismi vain *yksi* positio (esim. islam paljastaa)
 - Otettava vakavasti kulttuurit, jotka antaneet merkityksen suurelle joukolle ihmisiä; perustelleet heille, mikä on hyvää, pyhää ja kunnioitettavaa
 - Hyväksynnän perusta ei voi olla, ovatko he *samanlaisia* kuin me

Mitä on 'uskonto'?

- 'Uskonto'-kategorian ongelmallisuus:
 - Esim. postkolonialistinen tutkimus osoittanut länsimaiseksi konstruktioksi, ei voida useinkaan irrottaa laajemmasta kulttuurisesta dynamiikasta
 - Määritelmän oltava riittävän väljä:
 - "Uskonnollisiksi voidaan kutsua sellaisia kulttuurisia rakenteita, jotka pyrkivät – joko implisiittisesti tai eksplisiittisesti – johdattamaan yksilön tai yhteisön tämän elämän täyttymykseen lopullisessa mielessä" (Guru Jeesus, 2006, s. 186)

Miten heijastuu koulussa?

- Vuonna 2025 joka neljäs pääkaupunkiseudun koululainen maahanmuuttajataustainen
 - Ei vain esim. islam: myös kristinuskon eri muodot (enemmistö maahanmuuttajista kristittyjä!)
 - Uskonnonopettajan rajoittunut kontakti toisinuskoviin, ellei toista opetettavaa ainetta
- Luterilaisen yhteinäiskulttuurin murtuminen ja uskontokasvatuksen heikkeneminen → uskonnonopetukseen kohdistuu uusia paineita
- Miten järjestetään koulun yhteiset juhlat ja koulun juhlakalenteri?

Tehtävä

- Lue oheiset yleisöosastokirjoitukset. Pohtikaa ryhmässä, millaisia erilaisia tulkinnallisia näkökulmia tilanteessa on läsnä ja miten itse ajattelisitte opettajana, vanhempana, rehtorina...
- Teksti: ”Hindulainen rukous hätkähdytti” (HS)

Kenen ehdoilla yhteiskunnassa uskonnot kohtaavat?

- Seuraavassa esittelen ideologisia virtauksia, jotka vaikuttavat ajassamme
- Hyvä tunnistaa ja nähdä, miten voivat pikemminkin estää kohtaamista kuin edesauttaa
- ”Asettavat” reunaehdot uskontojen kohtaamiselle mm. koulussa

(I) Sekularismi: uskontojen sulkeminen pois julkiselta?

- Ajatus uskonnosta yksityisasiana, jolla ei julkista roolia
 - Tausta uskonpuhdistuksessa, uskonsodissa ja valistuksessa
 - Moderni yhteiskunta rakennettu sekulaarille perustalle
 - Huipentuma Ranskan laïcité (vrt. esim. intialainen käsitys sekularismista)
- Ei tarjoa neutraalia perustaa
- Usein jännitteessä uskonnollisten itseymmärrysten kanssa (esim. islam)
- Johtaa kiistoihin seiminäytelmistä, suvivirsistä, seurakunnan aamunavauksista... → edesauttaako dialogia, jos uskonnot eivät voi *kohdata*

(II) Perennialistinen selitysmalli uskontojen moneudelle

- ”Kaikki uskonnot ovat yhtä totta” –ajatuksen eri versiot:
 - a) Ruohonjuuritaso: 23,2 % suomalaisista ajattelee näin; 37,2 % näkee, ettei eri uskontojen totuudellisuutta voi vertailla (Kirkkomonitor 2007)
 - b) Aatehistoriallisia taustatekijöitä:
 - Idealismi, romantiikka
 - Teosofia
 - Uushindulaisuus: Swami Vivekananda, myös esim. Äiti Amma (vrt. Dalai Laman buddhalainen versio)
 - Aldous Huxley: *The Perennial Philosophy* (1945)
 - c) Pluralistinen uskontoteologia à la John Hick

... entäpä uskontojen tosiasialliset erot?

- Perennialismi *prima facie* suvaitsevainen kanta, mutta tarkemmin analysoituna ongelmallinen:
 - Kenen ehdoilla toleranssi?
 - Kuka asettaa totuuden kriteerit?
 - Entäpä uskontojen tosiasialliset eroavaisuudet tai uskovaisten omat itseymmärrykset?
- Ei tarjoa neutraalia perustaa kohtaamiselle
- Kohtaavatko uskonnot, jos edustavat "samaa"?

(III) Uusliberalismi: Uskonnot vapaille markkinoilla

- Ei ainoastaan talousteoria, myös ideologia, jopa ”uskonnollinen”
- Aikamme vallitseva teoria
- Uskontojen totuusvaatimusten toissijaisuus verrattuna vapaisiin markkinoihin (*extra mercatum nulla salus*)
- Vaikutukset koulutuspolitiikkaan: tehostaminen ja keskittyminen ns. välineaineisiin
→ Missä tila elämänkysymysten pohtimiseen ja kohtaamiseen?

Aidosti monikulttuurinen ja – uskontoinen yhteiskunta?

- Uskonnot saavat kohdata arjessa ja juhlassa
- Uskontojen jännitteiset itseymmärrykset hyväksyttävä
- Sijaa myös toiveelle toisen kääntymisestä
- Yhteiskunnallinen tavoite: Ei konfliktia (kuin ehkä korkeintaan intellektuaalinen)
- Uskontojen merkitys:
 - Tarkistus yhteiskunnallisille arvoille (transsendenssi)
 - Uskonnot otettava vakavasti pitkäikäisinä teorioina todellisuudesta

Uskontojen julkinen rooli?

- Yhä useammin nähty uskonnolliset traditiot myönteisenä mahdollisuutena
- Esim. Jürgen Habermas (2005): ”Sekulaarit kansalaiset [...] eivät saa kiistää, että myös uskonnolliset maailmankatsomukset ovat kykeneviä ilmaisemaan totuuden, eivätkä he saa kieltää uskovia kanssa-kansalaisiaan käyttämästä uskonnollista kieltä julkisessa keskustelussa.”

Kohti *monikulttuurista* koulua

- Monikulttuuristumisen myötä koulun perinteitä *lisättävä*:
 - oppilaspohjan mukaisesti koulun kalenteriin pääsiäisen ja joulun lisäksi esim. ramadanin päätösjuhla (*Id al-Fitr*)
 - yhteistyössä kotien ja uskonnollisten yhteisöjen kanssa
 - toiset osallistuvat, toiset läsnä vieraina
- Uskonnollisten traditioiden näkökulma *läpäisyperiaatteella* eri oppiaineisiin, kun relevanttia
 - esim. äidinkielessä voidaan lukea eri uskontojen tekstejä; historiassa tarkastella teemoja kuten ristiretket eri näkökulmista (eurosentrisyyden murtaminen)
- Avainkysymys: Perustuvatko hallinnolliset ja pedagogiset ratkaisut koulun arjessa uusimpiin oivalluksiin? Pystyykö koulu vastaamaan ajan haasteisiin ja luomaan perustaa vuoropuhelun kulttuurille?

Luterilainen näkökulma?

- Strategisesti viisasta edesauttaa aidosti monikulttuurista yhteiskuntaa:
 - Takaa ev.lut. kirkonkin toimintaedellytykset
 - Kristinuskon keskeinen asema tulevaisuudessakin, joskin uudenlaisen ekumeenisen yhteistyön paikka? (Esim. maahanmuuttajien monet kristinuskot)
 - Vieraanvaraisuus teologisena hyveenä

Mitä konkreettisesti?

- Koulun juhlan sekä arjen heijasteltava oppilaiden monia perinteitä (joulu, diwali, ramadan etc.)
- Lapset oppivat kohtaamisesta, eivät ”käänny” toiseen uskontoon vaan oppivat elämistä monien eri narraatioiden maailmassa
- Seurakunnan aktiivinen rooli, joskaan ei enää monopoli: myös muut uskonnolliset yhteisöt mukaan koulun arkeen (sen mukaan kuin oppilaita)

Avainkysymyksiä pohdittavaksi

- Mitä merkitsee, että 'uskonto' ei ole yksityisasia vaan uskonnolliset traditiot vahvasti yhteisöllisiä ja julkisia (esim. katolisuus, islam)?
- Onko monikulttuurisuus-diskurssi unohtanut uskontojen syvän merkityksen ja vahvistanut länsimaisen modernismin sokeaa pistettä?
- Saavatko radikaalisti *toiset* kulttuurit haastaa meidät, vai kesytämmekö ne suvaitsevaisuus ja monikulttuurisuus- puheella?